

โบราณสถานในเมืองตาก

ตาก เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในหุบเขาตัวเมืองอยู่บนเนินสูงมีแม่น้ำปิงไหลผ่านทางด้านหนึ่ง ด้านทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาดอยมอญเป็นแนวคั่นไปยังเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเขตพรมแดนระหว่างประเทศไทยและพม่ามาตั้งแต่โบราณ จากหลักฐานทางโบราณคดีพบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในพื้นที่จังหวัดตากนับย้อนไปได้ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้มีแหล่งน้ำบริบูรณ์จากแม่น้ำปิง และได้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าเขาเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์

ก่อนการเกิดรัฐสุโขทัยที่เป็นประชาคมของคนไทยนั้น มีตำนานที่กล่าวถึงความเป็นมาของเมืองตากว่าเคยเป็นประชาคมของคนเชื้อสายมอญมาก่อน โดยการกล่าวถึงพระนางจามเทวีของนครหริภุญชัย ซึ่งมีเชื้อสายมอญ ทรงพบร่องรอยของกำแพงเมืองและซากเมืองบริเวณเมืองตากระหว่างเสด็จเดินทางกลับจากละโว้จึงทรงสถาปนาเมืองขึ้นมาใหม่นอกจากนี้ ในตำนานปรัมปราที่เล่าสืบทอดกันมาของกลุ่มเมืองต่างๆ ของจังหวัดตาก ล้วนมีการเชื่อมโยงการสร้างบ้านสร้างเมืองเข้ากับพระนางจามเทวีทั้งสิ้น

เมืองตากมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางเดินทัพและการรบทัพจับศึกต่างๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ เดิมทีตัวเมืองตากตั้งอยู่บริเวณอำเภอบ้านตากปัจจุบัน โดยมีพระราชเจดีย์คือ วัดพระบรมธาตุเป็นศูนย์กลางของเมือง บริเวณบ้านตากนี้เป็นเมืองตั้งอยู่บนที่สูงมีคดและภูเขาสูงเล็กๆ โดยรอบจึงมีชัยภูมิที่เหมาะสมแก่การป้องกัน การโจมตีของข้าศึกศัตรู แต่ต่อมาได้มีการย้ายทำเลที่ตั้งตัวเมืองอยู่หลายครั้ง อันเนื่องมาจากความห่างไกลจากแหล่งน้ำ ในรัชกาลพระมหาธรรมราชา สมัยอยุธยา ทรงย้ายตัวเมืองมาที่บริเวณสบวัง ซึ่งเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำปิงและแม่น้ำวัง เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายกองทัพและขนส่งสินค้า ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 หลังสิ้นสุดสถานการณ์การรบทัพพม่าได้ย้ายตัวเมืองมาอยู่บริเวณบ้านระแหงริมแม่น้ำปิง เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าและการคมนาคมติดต่อกับหัวเมืองทางตอนล่างซึ่งในคำให้การชาวกรุงเก่า กล่าวว่าบ้านระแหงแขวงเมืองตากเป็นจุดรวบรวมสินค้าจากป่าสำหรับส่งไปกรุงศรีอยุธยา จึงเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในสมัยนั้น ซึ่งยังคงเป็นที่ตั้งของเมืองตากในปัจจุบันด้วย

โบราณสถานต่างๆ ในเมืองตากมีความหลากหลายทางศิลปกรรมที่ปะปนกันอยู่ ตั้งแต่ศิลปะแบบมอญพม่า ต่อมา ยังสมัยสุโขทัย อยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ ยังพบศิลปะแบบล้านนาที่เกิดขึ้นในสมัยหลัง เนื่องจากสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยธนบุรีมีความพยายามกวาดต้อนผู้คนจากล้านนาลงมาอาศัยในบริเวณภาคกลางตอนบนและภาคเหนือตอนล่างเพื่อไม่ให้ล้านนาเป็นจุดสนใจของพม่าอีก ดังนั้นธรรมเนียมการสร้างวัดอารามและสถาปัตยกรรมเมืองตากจึงมีทั้งลักษณะแบบอยุธยา แบบล้านนา หรือแบบมอญพม่ากระจายอยู่ทั่วมือง

เมืองตากมีโบราณสถานที่มีความน่าสนใจทางศิลปะอยู่หลายแห่ง ทั้งที่ปัจจุบันกลายเป็นวัดร้างไปแล้วและวัดที่ยังคงมีสถานะสืบมาจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น วัดบรมธาตุ ซึ่งเป็นวัดศูนย์กลางของตัวเมืองเดิม วัดฉิมพรพตที่มีรูปแบบศิลปะของอยุธยาต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงประจำจังหวัดตาก วัดเขาแก้วที่กลายเป็นวัดร้างแต่มีความสำคัญในพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ว่าเสด็จมาธุดฐานเสียบารมีเมื่อครั้งรับราชการที่เมืองตากต่อมาเมื่อปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว ก็ทรงพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์และทรงสร้างเสนาอาสนะตามแบบศิลปะปลายอยุธยาที่วัดแห่งนี้ นอกจากนี้ ยังมีเจดีย์ยุทธหัตถีเมืองตาก ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย รวมถึงศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งเป็นที่สักการะของคนชาวเมืองตาก